

FRANCE STELÉ: VARSTVO SPOMENIKOV.

Zanimanje za spomenike preteklosti ni prikazen od danes ali od včeraj, ampak naravna posledica razvoja naše kulture v novem veku. Od renesanse naprej zasledujemo posamezne štadije tega razvoja; vidimo, kako se pojem vedno bolj čisti in osvobaja enostranosti in kako ga izkuša vsestransko izkristalizirati najnovejša doba. Ker pa ni enostaven, ampak obstoji iz mnogih komponent, je naravno, da tudi današnji štadij ni definitiven, ampak se bo v razmerju do celotnega miselnega razvoja izpreminjal tudi on in dobival času primerne oblike.

Spomenik nam dandanes ni samo nekaj, kar ima v ožjem zmislu besede namen spominjati na kak zgodovinski dogodek, ampak v širšem, modernemu razvoju zgodovinske znanosti odgovarjajočem pomenu sploh vse, kar hrani v sebi ali na sebi, kakršnokoli, čeprav še tako relativno zgodovinsko vrednôto. Napačen je nazor, da so umetniške vrednôte tiste, ki odločajo naše zanimanje za spomenike, napačen že zato, ker umetniška vrednôta ni nič objektivnega, za vse čase in vse ljudi enakodanega, ampak čisto subjektivna, v opazovalcu temelječa. Vrednost vsega umetniškega ustvarjanja v ožjem zmislu besede je relativna in vsekdar enostranska, kakor je ravno v ospredju ta ali oni umetniški, to se pravi formalni, tehniški, izrazni problem.¹ V koliko pa je vsak spomenik člen razvojne črte umetniškega ustvarjanja, v toliko so te njegove vrednôte objektivno dane, a tudi že pod širši pojem zgodovinskih vrednôt spadajoče. Seveda tudi subjektivne, v sedanjosti temelječe vrednôte (umetniške, porabne, novinske) niso brezpomembne za naše razmerje do spomenika. V zadnjem času pa še en moment posebno prihaja do veljave, to je starinski moment, ki temelji na dejstvu, da čas vpliva na spomenik in pušča na njem svoje znake; ta neposredno vpliva na naše

čuvstvo, javi se nam kot razpoloženje in je ravno zato občečloveški in najbolj dostopen. — Spomenik preteklosti je bil pa po veliki večini ob svojem začetku namenjen kakršnemukoli praktičnemu namenu, porabi in pogosto ima tudi še danes porabno vrednost in vlogo. In tudi na moment praktične porabe se mora ozirati spomeniško varstvo. Že iz tega je razvidno, da stališče spomeniškega varstva ne more biti v vsakem slučaju enostavno ali samoposebi jasno; večje število vrednostnih momentov ima za posledico več ozirov; in v vsakem slučaju sorazmerno vse zadovoljiti ni vedno lahko, je celo nemogoče. Kakor smo videli, moramo računati z momentom zgodovinske vrednosti; ta vrednost je dokumentarična,

Cerkev v Mirni Peči.

¹ Da ne bo nespornost: S tem seveda ne odrekam umetnini vsebinske strani, ki igra pri subjektivni umetniški oceni poprečnega človeka važnejšo vlogo kot specielno umetniška (formalna, tehniška, izrazna). Vsebina je skupna osnovnim miselnim potezam kake kulture, posebej določena po posebnih potezah kulture kakega naroda, a nam podana, kakor jo pojmuje subjekt — stvaritelj. Ona je skupna last celotne kulture, samo njen odsev v individu — umetnini, umetniško delo pa ni obstojalo v njenem oblikovanju, ampak v njenem vtelesenju, torej v problemu njenega izraza v čutni obliki, ta pa je formalni, izrazni, tehniški.